Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктору юридичних наук, професору,
завідувачу кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Рєзніковій Вікторії Вікторівні

РЕЦЕНЗІЯ
доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри економічного права та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Поєдинок Валерії Вікторівни
на дисертацію
ПЕТРОВА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА

на тему «Господарсько-правове регулювання авіаційної діяльності»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження зумовлена комплексом сучасних економічних, безпекових, транспортних та євроінтеграційних викликів, що безпосередньо впливають на розвиток цивільної авіації та функціонування повітряного транспорту в Україні. Авіаційна діяльність у сучасних умовах є не лише складовою транспортної системи держави, а й важливим елементом економічної інфраструктури, міжнародної торгівлі, логістики, інвестиційної привабливості та забезпечення мобільності населення. Водночас розвиток авіаційної галузі нерозривно пов'язаний із питаннями безпеки польотів, авіаційної безпеки, організації повітряного руху, захисту конкуренції та ефективного функціонування транспортної інфраструктури.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах євроінтеграційного курсу України та необхідності імплементації acquis Європейського Союзу у сфері цивільної авіації. Підписання Угоди про Спільний авіаційний простір між Україною та ЄС зумовлює потребу адаптації національного законодавства до європейських технічних, організаційних та конкурентних стандартів, а також формування сучасної моделі правового регулювання авіаційної діяльності. Це потребує не лише оновлення галузевого законодавства, але й переосмислення базових категорій повітряного та господарського права, зокрема поняття авіаційної діяльності, її видів, суб'єктного складу, особливостей державного регулювання та правового режиму об'єктів авіаційної інфраструктури.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 285 «Ю»
«20» 05 2025 р.

Актуальність роботи посилюється також умовами воєнного стану та майбутнього повоєнного відновлення України. Відновлення цивільної авіації, модернізація аеропортової інфраструктури, забезпечення доступу до міжнародних ринків авіаперевезень і створення належних умов для інвестицій у транспортну сферу потребують формування цілісної та ефективної системи господарсько-правового регулювання авіаційної діяльності. У цьому контексті особливого значення набувають питання правового режиму повітряних суден, аеродромів та аеропортів, ліцензування і сертифікації авіаційної діяльності, а також визначення місця авіаційного законодавства у системі господарського законодавства України.

Потреба у дослідженні за темою дисертації обумовлена й тим, що у вітчизняній юридичній науці відсутнє комплексне господарсько-правове дослідження авіаційної діяльності як цілісної категорії. Попри наявність окремих наукових праць, присвячених проблемам транспортного та повітряного права, питання визначення правової природи авіаційної діяльності, її системних ознак, співвідношення із транспортною діяльністю, особливостей суб'єктного складу та структури законодавства про авіаційну діяльність залишаються недостатньо дослідженими. Відсутність єдиного наукового підходу до розуміння цих категорій негативно впливає як на правотворчу діяльність, так і на практику застосування авіаційного законодавства.

У зв'язку з цим дисертаційне дослідження, присвячене господарсько-правовому регулюванню авіаційної діяльності, є своєчасним, науково обґрунтованим та має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку науки господарського права, вдосконалення транспортного законодавства України та забезпечення ефективної євроінтеграції у сфері цивільної авіації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, свідчить про цілісність дослідження, системність авторського підходу та належний рівень теоретичного опрацювання проблематики господарсько-правового регулювання авіаційної діяльності. Зміст роботи відповідає спеціальності 081 «Право» та виконаний у межах наукової спеціалізації господарського права. Дисертація присвячена вирішенню актуальної науково-практичної проблеми – формуванню концептуальних засад правового регулювання авіаційної діяльності як виду господарської діяльності та виробленню рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України у сфері цивільної авіації в умовах євроінтеграції.

Дисертація є одним із перших комплексних господарсько-правових досліджень у вітчизняній юридичній науці, присвячених системному аналізу авіаційної діяльності, її правової природи, суб'єктного складу, інфраструктурного забезпечення та системи авіаційного законодавства. Робота охоплює широке коло теоретичних і прикладних питань, пов'язаних із правовим регулюванням цивільної авіації, зокрема в аспекті імплементації стандартів і вимог Європейського Союзу.

Мета дисертації полягає у створенні науково обґрунтованої концепції регулювання авіаційної діяльності як виду господарської діяльності, формулюванні відповідних теоретичних висновків та розробленні практичних

рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України, яке регулює організацію та здійснення авіаційної діяльності.

Для досягнення поставленої мети у дисертації було поставлено та вирішено такі завдання:

визначено соціально-економічну роль авіаційної діяльності;

обґрунтовано поняття авіаційної діяльності з позицій господарського права та визначено її спеціальні ознаки;

виокремлено основні види авіаційної діяльності;

обґрунтовано поняття суб'єктів авіаційної діяльності та встановлено співвідношення понять «експлуатант», «авіаперевізник» і «суб'єкт господарювання»;

встановлено особливості ліцензування та сертифікації авіаційної діяльності;

сформульовано теоретичні положення щодо правового режиму повітряних суден;

досліджено правовий режим аеродромів та аеропортів як об'єктів інфраструктури повітряного транспорту;

обґрунтовано поняття та ознаки законодавства про авіаційну діяльність;

визначено правову природу Авіаційних правил України;

встановлено основні напрями імплементації положень acquis communautaire та Угоди про спільний авіаційний простір у законодавство України.

Наукова обґрунтованість отриманих у ході дослідження результатів забезпечується застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, зокрема формально-логічного, системно-структурного, порівняльно-правового, методів аналізу та синтезу. Використання зазначених методів дало змогу автору комплексно дослідити правову природу авіаційної діяльності, визначити місце авіаційного законодавства у системі господарського законодавства, а також сформулювати обґрунтовані висновки та пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері цивільної авіації. Текст дисертації та сформульовані наукові результати свідчать про належний рівень володіння здобувачем методологією юридичного дослідження та вміння застосовувати її для вирішення складних науково-практичних завдань.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є господарсько-правовим дослідженням авіаційної діяльності, в якому наведено концептуальне обґрунтування особливостей організації та здійснення авіаційної діяльності як виду господарської діяльності, використання окремих об'єктів інфраструктури повітряного транспорту.

Наукову новизну одержаних результатів конкретизовано у теоретичних положеннях і висновках, найважливішими з яких є такі:

1) отримало авторську розробку питання про загальні та спеціальні ознаки, що характеризують законодавство про авіаційну діяльність. Автор наголошує про виключний предметний характер нормативно-правових актів з огляду на те, що вони не можуть бути застосовані на інших видах транспорту, а також щодо інших видів господарської діяльності. Застосовуючи метод

системного аналізу автором зроблено висновок про те, що загальні ознаки збігаються з ознаками господарського законодавства, а спеціальні ознаки дозволяють визначити особливості законодавства про авіаційну діяльність. В дисертації виокремлено та розкрито такі спеціальні ознаки законодавства про авіаційну діяльність: 1) предметно-галузевий характер; 2) кодифікованість; 3) правова імплементація; 4) підзаконна систематизація;

2) отримали належну аргументацію положення про правову природу Авіаційних правил України. Зокрема, обґрунтованими є висновки автора про те, що Авіаційні правила України є результатом систематизації підзаконних нормативних актів; окремі види Авіаційних правил України мають подвійну правову природу, оскільки вони є не лише підзаконними нормативно-правовими актами, а й нормативно-технічними документами. В дисертації виокремлено низку спеціальних ознак Авіаційних правил України, які роблять їх відмінними від інших підзаконних нормативно-правових актів: а) згідно з формою, Авіаційні правила України – це не один підзаконний нормативний акт, а система підзаконних нормативних актів; б) зміст Авіаційних правил України обумовлений предметом регулювання, окремим видом суспільних відносин – організація та здійснення авіаційної діяльності, сферою цивільної авіації; в) назва «Авіаційні правила України» носить узагальнювальний характер для всіх підзаконних нормативних актів, які входять до цієї системи, оскільки кожний підзаконний нормативний акт має свою окрему назву; г) щодо суб'єкта правотворчої діяльності, Державної авіаційної служби України, він наділений спеціальною галузевою компетенцією щодо прийняття таких нормативних актів та їх упорядкування в систему. Цей теоретичний висновок є новим для правової науки і свідчить про наукову цінність дослідження;

3) Безперечно важливими є положення дисертації про види авіаційної діяльності. Дисертантом за основу поділу авіаційної діяльності на види обрано предметно-об'єктний критерій та виокремлено: (а) авіаційну діяльність з використання повітряного простору, як таку, що пов'язана з експлуатацією повітряних суден; (б) авіаційну діяльність зі створення умов для використання повітряного простору у зв'язку із експлуатацією повітряних суден. З огляду на представлений загальний поділ авіаційної діяльності на два основні види, автором окремо і достатньо повно з'ясовано критерії класифікації кожного з видів авіаційної діяльності;

4) Теоретично новими і важливими для науки господарського права є положення дисертації, в яких автор з'ясовує правову природу діяльності з аеронавігаційного обслуговування. Автором наведено аргументи на користь того, що цей вид діяльності є передусім господарською діяльністю, а також окремим видом авіаційної діяльності, що спрямована на організацію повітряного руху. Відтак, вважаємо логічним і слушним висновок про розмежування понять «організація повітряного руху» та «використання повітряного простору». На підставі аналізу судової практики автором доведено також висновки про таке: (а) повітряні перевезення відносяться до авіаційної діяльності, що пов'язана із використанням повітряного простору, проте аеронавігаційне обслуговування відноситься до авіаційної діяльності, що спрямована на організацію повітряного

руху; (б) діяльність з аеронавігаційного обслуговування характеризується ознакою оплатності;

5) Дисертантом глибинно висвітлено питання про суб'єктів авіаційної діяльності. Зокрема, доведено, що категорії «суб'єкти господарювання» та «суб'єкти авіаційної діяльності» співвідносяться як загальне та спеціальне. Суб'єкти авіаційної діяльності є суб'єктами господарювання, від інших суб'єктів господарювання суб'єкти авіаційної діяльності відрізняються за предметною ознакою, тобто за видом господарської діяльності. В дисертації отримали належної критики норми Повітряного кодексу України (ПКУ) про суб'єктів авіаційної діяльності. Зазначимо, що на цей час ПКУ відносить до суб'єктів авіаційної діяльності фізичних осіб. З огляду на це, автором удосконалено поняття суб'єктів авіаційної діяльності, а також сформульовано пропозицію узгодити норми Повітряного кодексу України із нормами Закону №4196-IX щодо загального походження поняття суб'єктів авіаційної діяльності від поняття суб'єктів господарювання;

6) У дисертації вперше з позицій науки господарського права розроблено ознаку льотної придатності повітряного судна. Слід зауважити про особливу актуальність цього питання, оскільки Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1139 від 4 липня 2018 р. про спільні правила у галузі цивільної авіації та про створення Агентства з безпеки польотів Європейського Союзу передбачено, що повітряні судна, окрім безпілотних повітряних суден, а також їхні двигуни, повітряні гвинти, частини й невстановлене обладнання повинні відповідати вимогам до льотної придатності. Автор справедливо наголошує на тому, що ознака льотної придатності дозволяє визначити особливості повітряного судна, як окремого виду транспортних засобів; як об'єкта інфраструктури повітряного транспорту. Також заслуговує на підтримку висновок про те, що ознака льотної придатності пов'язується з виконанням власником повітряного судна та його експлуатантом передбаченого законодавством обов'язку щодо підтримання льотної придатності повітряного судна. В дисертації доведено, що відповідність повітряного судна критеріям льотної придатності та виконання обов'язку щодо підтримання льотної придатності повітряного судна можуть бути визначені як передумова для видачі сертифіката льотної придатності.

7) У контексті надважливого значення Угоди про спільний авіапростір, заслуговує на підтримку висновок автора про спеціальні обов'язки експлуатанта аеропорта: забезпечити право доступу суб'єктів авіаційної діяльності на ринок наземного обслуговування в аеропортах; здійснювати розподіл слотів в аеропортах принципів незалежно, прозоро, недискримінаційно та своєчасно; надавати авіаперевізникам право здійснювати нічні стоянки в аеропортах; забезпечити справедливе, обґрунтоване, недискримінаційне нарахування аеропортових зборів; сприяти забезпеченню справедливого та конкурентного середовища для здійснення повітряних перевезень. У дисертації узагальнено наведені обов'язки експлуатанта аеропорту;

8) Особливої уваги та підтримки заслуговують сформульовані автором пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства, яке

регулює авіаційну діяльність: Проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють авіаційну діяльність»; Проєкт Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до актів Кабінету Міністрів України, що регулюють авіаційну діяльність».

Дисертація Петрова О.В. містить інші наукові положення, які визначають новизну проведеного наукового дослідження і свідчать про виконання завдань дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота Петрова О.О. свідчить, що здобувач набув навичок та компетентностей, що визначені Стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та напрямкам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми Право.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є таким, що відповідає вимогам до такого роду робіт, пропозиції розроблено на належному науково-теоретичному рівні з урахуванням виявлених проблем правозастосування і спрямовані на забезпечення правової визначеності норм господарського права та господарського процесу та єдності правозастосовної практики.

Наукова обґрунтованість вищенаведених результатів дисертації досягається за рахунок повного та всебічного дослідження наукових та інших джерел, перелік яких склав 224 найменування.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у дослідження правових засад господарсько-правового регулювання авіаційної діяльності в Україні.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором академічної доброчесності. У дисертаційній роботі наявні посилання на відповідні джерела інформації в разі творчого використання ідей, розробок, тверджень інших авторів, дотримано вимоги законодавства про захист авторських прав, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату чи інших проявів академічної недоброчесності.

Мова та стиль викладення результатів. Робота підготовлена грамотною академічною мовою, без зайвого перевантаження складними змістовними конструкціями та понятійно-категоріальною термінологією, що сприяє сприйнятю тексту читачем. Матеріал викладено логічно та послідовно, з дотриманням стилістичних правил і вимог, дослідження має цілісний та завершений вигляд.

Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, у яких вміщено пропозиції до законодавства. Системний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі структурні частини дисертаційного дослідження пов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Дисертація Петрова О.О. оформлена відповідно до вимог, визначених Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Практичне значення отриманих результатів полягає у теоретичних висновках і пропозиціях, що безпосередньо можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання законодавства про авіаційну діядьність, зокрема, у правотворчій діяльності, при підготовці науково-практичних коментарів до нормативно-правових актів, що регулюють питання організації та здійснення авіаційної діяльності, та у правозастосовчій і судовій практиці. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти, що забезпечують викладання навчальних дисциплін «Господарське право», «Транспортне право», «Повітряне право».

Автором розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють авіаційну діяльність» (Додаток 2), проєкт Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до актів Кабінету Міністрів України, що регулюють авіаційну діяльність» (Додаток 3), проєкт Наказу Державної авіаційної служби України «Про внесення змін до Авіаційних правил України «Технічні вимоги та адміністративні процедури щодо льотної експлуатації в цивільній авіації».

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях. Автором проведена належна апробація результатів дослідження. Основні положення роботи знайшли відображення у 3 наукових статтях, які опубліковані у виданнях, що визнані фаховими з юридичних наук, а також у 6 тезах доповідей науково-практичних конференцій.

Зауваження до змісту дисертації. Поряд із загальною позитивною характеристикою роботи, її зміст дає підстави для деяких критичних зауважень і побажань.

1. У підрозділі 1.5 роботи ліцензування і сертифікація авіаційної діяльності визначаються видами дозвільних транспортних процедур, що застосовуються на повітряному транспорті. Така характеристика є правильною, оскільки сертифікація в авіаційній діяльності є саме дозвільною процедурою, а не процедурою підтвердження відповідності у розумінні Закону «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». Разом з тим, бракує теоретичних висновків автора стосовно того, чим процедури ліцензування і сертифікації відрізняються концептуально (мета і завдання одного й іншого).

2. Підрозділ 3.1. «Поняття, ознаки та система законодавства про авіаційну діяльність» присвячено характеристиці вказаного законодавства як господарського, при цьому особливу увагу приділено системі законодавства про авіаційну діяльність. Разом з тим, видається, що виклад матеріалу в цьому підрозділі носить суто формально-догматичний характер. Не заперечуючи можливості такого підходу (який передбачає тлумачення норм права, з'ясування

їхньої внутрішньої логіки та взаємозв'язку, визначення змісту прав і обов'язків, які випливають із конкретних приписів), вважаю, що роботу прикрасили б також міркування про цілі господарсько-правового регулювання авіаційної діяльності, особливо з огляду на те, що в сучасному періоді такі цілі є різноманітними і не вичерпуються лише забезпеченням безпечного та безперебійного функціонування повітряного транспорту (варто згадати, зокрема, відповідність авіаційної діяльності вимогам сталого розвитку, інтеграцію цифрових технологій, специфічні виклики, пов'язані з безпілотною авіацією тощо).

3. У підрозділі 3.2 роботи, присвяченому вдосконаленню авіаційного законодавства в умовах інтеграції до Європейського Союзу автор зосереджується на зобов'язаннях України за Угодою про асоціацію з ЄС. Втім, наразі ця Угода вже не є єдиною правовою рамкою відносин України з ЄС. Україна є країною-кандидатом на вступ до ЄС, перебуває у переговорах щодо вступу, тож у роботі слід було б висвітлити і правові питання, які виникають у переговорах (за главою 14 acquis ЄС).

Загальний висновок по дисертації. Враховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертаційна робота Петрова О.О. та його наукові публікації мають відповідний для такого роду робіт науковий рівень. У дисертації представлено нові наукові результати щодо правових засад національної економічної безпеки, які є належним чином обґрунтованими і вирішують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки.

З урахуванням вищезазначеного слід позитивно оцінити зміст і науковий рівень наукового дослідження, засвідчити цілісність і логічність його структури, обґрунтованість наукових висновків і пропозицій, їх практичну цінність, належну апробацію й впровадження основних результатів. Є достатні підстави констатувати, що дисертаційна робота на тему: «**Господарсько-правове регулювання авіаційної діяльності**», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор –Петров Олександр Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка Валерія ПОЄДИНОК

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 285 «20» 05 2026 р.

Підпис засвідчую
Вчений секретар
КАРАУЛЬНА
19.05.26